

TURAR-JOYLARNI ME'MORIY-LANDSHAFT TASHKILLASHTIRISH VA LOYIHALASHNING ZAMONAVIY AN'ANALARINI TASHKILLASHTIRISHNING ILG'OR AN'ANALARI

¹Mahmatqulov Ilhom Turdimurodovich

Samarqand davlat arxitektura-qurilish universiteti, Arxitektura fanlari
bo'yicha falsafa doktori(PhD), dotsent,

²Mavlonov Musurmon Davron o'g'li

Samarqand davlat arxitektura-qurilish universiteti, shaharsozlik va
landshaft arxitekturasi" mutaxassisligining 2-bosqich magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7571459>

ARTICLE INFO

Received: 14th January 2023

Accepted: 24th January 2023

Online: 25th January 2023

KEY WORDS

ABSTRACT

Respublikamizdagi mavjud bog' va parklarning hududlari insonning tabiat bilan aloqalarini rivojlantirish uchun yaxshi imkoniyatlarga ega.

Respublikamizdagi mavjud bog' va parklarning hududlari insonning tabiat bilan aloqalarini rivojlantirish uchun yaxshi imkoniyatlarga ega. Biroq hozirgi mavjud parklarning asosiy muammolaridan biri–bu ularning past darajadagi rekreatsion imkoniyatlari bo'lib, bu o'z navbatida ularga bo'lgan ehtiyojlarni susaytirib yubormoqda. Natijada har kungi odatiy hayotimizda insonlarning park muhiti bilan uchrashishi bevosita uning ehtiyoji asosida emas, balki bilvosita, ya'ni "yo'l–yo'lakay", "tranzit", yoki shunchaki yonidan o'tib ketish ko'rinishida bo'lmoqda. Shunday ekan mavjud parklardan foydalanishni zamonaviy asosda echish va tashkillashtirish maqsadida ularni loyihalashning yangi usullarini izlash va masalaga butkul yangicha yondoshish talab qilinmoqda.

Respublikamizning hozirgi zamonaviy rivojlanish bosqichida bog' va parklarni yaratish, respublikamiz shaharlari va tuman markazlaridagi mavjud parklarni qayta qurish va modernizatsiyalashning asosiy istiqbolli vazifalari tarzida quyidagilarni ko'rsatish mumkin:

- ularning rekreatsion maftunkorligini oshirish;
- bog' va parklarning estetik jozibadorligini kuchaytirish;
- ularda ekologik toza va obodonlashtirilgan muqim landshaftlarni yaratish;
- ularga sarflanayotgan harajatlarni qoplash imkoniyatlarini oshirish.

Mazkur masalalarni echish uchun bog' va parklarni yaratish va mavjudlarini takomillashtirish maqsadida masalaga yangicha funksional, estetik, kompozitsiyaviy, ekologik va iqtisodiy yondoshuvlar talab qilinadi(1-rasm).

1-Rasm. Toshkent shahridagi bog' va parklarning umumiy ko'rinishi.

Funksional yondoshuv o'z tarkibi va mazmuniga quyidagi masalalarni oladi:

- turli yoshdagi va ijtimoiy guruhlarga tegishli aholining hayotiy ehtiyojlari o'zgarishini hisobga olib bog' va parklar hududini funksional zonalashtirishdagi an'anaviy usulni takomillashtirish;
- rekreatsiyaning yangi mavsumiy va kunduzgi shakllarini kiritish, ochiq osmon ostida o'tkaziladigan faoliyat turlari (o'quv, sport va badiiy seksiyalarining mashg'ulotlarini o'tkazish va boshqalar) uchun sharoitlar yaratish orqali park hududi funksiyalarini kengaytirish;
- parkning perimetri bo'ylab yil bo'yi foydalaniladigan attraktiv rekreatsion ob'ektlarni (qahvaxona, sport inshootlari, ko'rgazma zallarni) qurish;
- parkning ochiq muhitidan madaniy-ommaviy tadbirlar (ko'rgazmalar, bayramlar, sayllar, konsertlar) o'tkazish maqsadida foydalanish.

Parklarni istiqbolli loyihalash va takomillashtirish masalasiga estetik yondoshuv quyidagilarni nazarda tutadi:

- park hududini me'moriy-badiiy tashkillashtirishni landshaft arxitekturasi, dizayni, xalq amaliy san'ati, tasviriy san'at va san'atning boshqa turlarini (rangtasvir, grafika, haykaltaroshlik, kino va boshqalar)ni sintezlashtirish asosida loyihalash, parkni san'at ob'ekti tarzida ko'rish va his qilish;
- parklarni loyihalash va rekonstruksiyalashda, ularning rejaviy va kompozitsiyaviy xususiyatlarini aniqlashda jahonning zamonaviy tajribalari va an'nalaridan foydalanish;
- ommaviy tashriflar zonalarida o'simliklar assortimenti va dizaynini kengaytirish;
- park kompozitsiyalarini ansamblashtirish tamoyillari va semantik yondoshuvlar (assotsiatsialar mavzusi), "joy ruhi"ni tiklashni yaratish(2-rasm).

2-Rasm. Parklarni loyihalash va rekonstruksiyalashda ilmiy yondoshuv.

Kompozitsiyaviy landshaft yondoshuv esa quyidagi muhim masalalarni o'z ichiga oladi:

- o'simliklarning mahalliy navlari etakchiligidagi ekologik turg'un ekinlarni yaratish;
- ommaviy tashriflar zonalarida park hududlarining estetik jozibadorligini oshirish, O'rta Osiyo an'naviy bog'-park san'ati kompozitsiyalari-"Chorbog'", "chorchaman", "chortoq", "chorhovuz", "xiyobon" usullaridan foydalanish;
- park ko'kalamlarini yaratishning zamonaviy usullari (o'rmonchalar yaratish, muntazam o'simliklar kompozitsiyalari, topiar san'ati)dan foydalanish.

Bog' va parklarni yaratishga bo'lgan ekologik yondoshuvning mazmuni quyidagilardan iborat:

- parklarda ekologik jihatdan qulay muhit yaratish (ifloslovchi manbalarni yo'qotish, park hududini noqulay tashqi ta'sirdan himoya qilish va boshqa)lar;
- park ko'kalamlarining ekologik turg'unligini oshirish (park o'simliklari tarkibida butalar foizini oshirish orqali park landshaftini qayta yaratish, asosiy yashil massivlarda mahalliy navlardan foydalanish, park hududidagi rekreatsion yuklamani muvofiqlashtirish);
- turlicha rekreatsion rejim va rekreatsion yuklamalarda foydalaniluvchi uchastkalarni alohida ajratish, shuningdek yuksak ekologik resurslarga ega bo'lgan zonalarga kirishni cheklash;
- ko'kalamlarning zararkunandalar va kasalliklardan zararlanishini aniqlash maqsadida o'simliklarning ekologik monitoringini o'tkazish(3-rasm).

3-Rasm. O'rta Osiyo an'naviy bog'–park san'ati kompozitsiyasi.

Iqtisodiy yondoshuv esa o'z tarkibiga quyidagi vazifalarni oladi:

- park xarajatlarini qoplash shartlarini muvofiqlashtirish maqsadida park hududlarini rivojlantirish biznes–rejasini va parkni boshqarish tizimini ishlab chiqish;
- parkni ekspluatatsiya qilishga va uning qurilmalariga xususiy investitsiyalarni jalb qilish;
- har bir park qoshida ekspluatatsion xizmatlar uchun alohida me'moriy birlikni yaratish. Shtatlar tarkibiga bog'–park qurilishi, bog'dorchilik, ekolog mutaxassislarini jalb qilish;
- axborot tizimi ko'magida har yilgi ommaviy tadbirlarni o'tkazish (mavsumiy ochishlar–yozgi, kuzgi, qishgi fasllar ochilishi va bahorgi mavsum);
- park hududini shaharning turistik–rekreatsion marshrutlariga kiritish;
- parkka xizmat ko'rsatish uchun energosamarador texnologiyalardan foydalanish (yoritish jihozlari uchun quyosh bataeyalari, o'simliklarni sug'orish uchun yomg'ir suvini yig'ish).

Yuqorida keltirilgan zamonaviy yodoshuvlar hozirgi vaqtda O'zbekistondagi mavjud va yangidan loyihalananayotgan park hududlarining rekreatsion imkoniyatlari, moddiy va estetik, me'moriy–landshaft tarzidagi maftunkorligini oshirishga yo'naltirilgan. Mazkur funksional, estetik, kompozitsiyaviy, ekologik va iqtisodiy yangicha yondoshuvlar bog'–park hududlarini zamonaviy jamiyat ijtimoiy hayotiga, park madaniyatini yangilash rekreatsion ehtiyojlariga moslashtiradi degan umiddamiz.

References:

1. Krijanovskaya N.Ya. Landshaft dizayni asoslari. - Rostov - Don, 2005 yil.
2. Lixachev D.S. Bog' she'riyati. - L., 1982 yil.
3. Mashinskiy V.L. Landshaft arxitekturasi tarixi. - M., 2006 yil.
4. Махматкулов, И. Т. (2022). ИННОВАЦИОННЫЕ РЕШЕНИЯ ПО ОРГАНИЗАЦИИ СТРОИТЕЛЬСТВА МНОГОФУНКЦИОНАЛЬНЫХ СПОРТИВНЫХ СООРУЖЕНИЙ. In *СТУДЕНТ ГОДА 2022* (pp. 119-129).
5. Uralov, A. S., Makhmatkulov, I. T., & Kidirbaev, B. Y. FUNCTIONAL FEATURES, TYPES AND COMPOSITION OF PREMISES OF KHANAKA BUILDINGS IN CENTRAL ASIA. *Science and Education in Karakalpakstan ISSN 2181-9203*, 46.
6. ЗУБАЙДУЛЛАЕВ, У. З., ХУСАИНОВ, Ш. Я., ХАСАНОВА, Ш. Х., & ЖУРАКУЛОВА, Ш. К. К. (2018). ВЛИЯНИЕ ТРАНСПОРТНОГО ПОТОКА В ОРГАНИЗАЦИИ ЛАНДШАФТНОЙ АРХИТЕКТУРЫ ГОРОДА. In *Молодежь и XXI век-2018* (pp. 272-275).
7. Зубайдуллаев, У. З., Гулямова, Д., & Хусаинова, Ф. (2018). ВЗАИМОСВЯЗЬ ТРАНСПОРТНОГО ПОТОКА И ЛАНДШАФТНОЙ АРХИТЕКТУРЫ ГОРОДА. *Актуальные научные исследования в современном мире*, (4-12), 42-45.
8. Зубайдуллаев, У. З., Мирзаев, Д. М., & Маматова, С. (2018). ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРНОГО ЛАНДШАФТА В ПРОЦЕССЕ УРБАНИЗАЦИИ. *Актуальные научные исследования в современном мире*, (4-12), 38-41.